

ЦІННЕ СВДЧЕННЯ ПРО ГАЛИЦЬКІ БУДНІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Володимир Дяків

[рец.: Кирчів П. *Образки з галицьких буднів*. Львів : Тріада плюс, 2015. 396 с.]

Науковий інтерес до культури та побуту галицького села часів Івана Франка у відомого сучасного вченого Романа Федоровича Кирчіва простежується чи не з перших його дослідницьких праць [наприклад, див.: 1; 2; 4; 5; 8; 10; 11 та ін.]. Уже з дитячих літ майбутній учений знав з родинних переказів про зв'язки своїх родичів з Іваном Франком [про це, зокрема, див.: 3, с. 30]. Пізніше, не випадково, мабуть, і темою своєї кандидатської дисертації Роман Кирчів обере таку малознану на той час (1960-ті рр.) наукову проблему, як комедії Івана Франка [6; 7]. Упродовж життя вчений раз у раз звертатиметься до малознаних епі-

зодів суспільно-культурного життя Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст. І в цьому зв'язку з властивою йому скрупульозністю висвітлюватиме подвижницьку діяльність інтелігентів-патріотів на тлі тогочасної епохи, серед яких вагоме місце посідають визначні родичі вченого – брати Богдар та Павло Кирчіви.

Призбируючи матеріал, заглиблюючись у нього, досліджуючи так чи інакше дотичні питання з традиційної культури та побуту українців, Роман Кирчів, зрештою, прийде до закономірної потреби в оформленні накопиченого матеріалу у вигляді книжкового видання, у якому збере лише вибрані твори маловідомого українського письменника, педагога та громадсько-культурного діяча національно-демократичного спрямування Павла Кирчіва (1862–1916), а саме: оповідання, вірші, публіцистичні праці та листи (до Івана Франка та Омеляна Огоновського).

Ознайомлюючись з книгою, уважний читач побачить, наскільки вагомою може бути справді упорядницька робота серйозного вченого. Роман Кирчів не лише розшукав першодруки й рукописи творів Павла Кирчіва (розкривши при цьому його псевдоніми й алоніми), організував їх комп'ютерний набір, але й редагував їх, провів скрупульозну селекцію й групування відповідно до жанру та хронології, структурував збірник, навівши в логічно мотивованій послідовності оповідання, вірші, статті та листи; подав докладні примітки до кожного твору, а також — пояснення незрозумілих і малозрозумілих слів, підібрав яскраві ілюстрації з тієї епохи (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) та сучасні фото, відповідно паспорти-

зувавши їх. Уся ця і ще багато більша організаційно-наукова подвижницька праця упорядника прочитується в рядках і поміж рядками збірника, особливо — у його ґрунтовній вступній статті-дослідженні «Один із Франкового призову» [9].

У преамбулі названої статті упорядник зазначає про актуальність і необхідність дослідження маловідомих для широкого загалу культурно-громадських постатей, які формувалися на тлі і під впливом могутнього Франкового духа, називаючи їх «маловідомими посталями Франкового призову». У документальних джерелах, мемуаристиці та дослідженнях, як справедливо зазначає Р. Кирчів, уже називаються ці постаті, водночас чимало з них, що належали до прихильників та послідовників Івана Франка, були його кореспондентами й помічниками в різних сферах роботи, діяли в силовому полі його ідей, залишаються ще й досі в тіні, є маловідомими. Тому-то, як прочитується в названій преамбулі, автор і присвячує своє дослідження одній «з таких маловідомих постатей Франкового призову», українському галицькому учителю, письменнику, журналісту й громадському діячу останніх десятиліть ХІХ — початку ХХ ст. Павлові Кирчіву.

Далі Р. Кирчів на основі названих джерел та літератури подає біографію Павла Кирчіва, формування його життєвого світогляду, розвиток творчих уподобань, становлення життєвих, громадських і творчих позицій на тлі та під впливом тогочасних реалій у Галичині. Зрештою, Павло Кирчів сформувався як активний громадсько-культурний діяч, учитель, журналіст, письменник, з непоступливими національно-патріотичними переконаннями, через які вимушений був зазнати тяжких поневірянь від влади. Унаслідок чого, вочевидь, як прочитується у вступній статті, і помер у 54-річному віці.

Крім громадської, журналістської та педагогічної роботи, діяльність П. Кирчіва була тісно пов'язана з літературною творчістю (зокрема поетичною, прозовою, перекладацькою) та зі

збирацькими етнографічними зацікавленнями. Про зазначені матеріали, що розпорошені в галицьких і буковинських виданнях кінця ХІХ — початку ХХ ст., незібрані, невивчені та взагалі маловідомі, як справедливо зазначає упорядник, у науковій літературі є «лише окремі зауваги і загальні характеристики» [9, с. 24].

Р. Кирчів влучно відзначає виразну суспільну та культурно-дидактичну ідейно-змістову спрямованість поезій, опублікованих у 1880—1890-х роках. Зокрема, простежує критичне ставлення до несправедливих явищ у суспільстві, як-от у поезії «Єретик я?!». Біль і драматизм пронизує цикл віршів про вимушену заокеанську трудову еміграцію галицьких селян, їхню безпросвітну працю, злиденне існування, недолю дітей і водночас контрастно протиставляється «сите життя панів-нероб» (поезії «Усі дивуються мені...», «От, діти, ми голодні...», «За що на мене кара?..», «Привіт білому гостеві») [див.: 9, с. 25—26].

У львівському гумористичному часопису «Зеркало» опубліковано низку поезій П. Кирчіва (під псевдонімами «Глум», «Кусіка», «Перчик», «Павло Перчик») відповідно розважального змісту. Водночас чимало з цих віршів сатирично викривають, висміюють негативні суспільні явища, такі як: москвофільство, прислужництво поневолювачам, громадська інертність тощо («Відкрите письмо до Амана Мардотєя», «З теки Павла Перчика», «Ідолопоклонникам», «Ми льояльні», «Скорпіони», «Silentium — хрунь має голос» та ін. [див.: 9, с. 26].

Попри певну надмірну риторичність, публіцистичну оголеність та поетичну недосконалість, якими, за проникливим спостереженням Р. Кирчіва, «нерідко грішать» вірші П. Кирчіва, вони відзначаються актуальною ідейно-змістовою заангажованістю, зворушливою авторською експресією та своєрідною щирістю, поетичною вправністю [див.: 9, с. 26—27].

Р. Кирчів відзначає, що «добре вдавалися П. Кирчіву» вірші для дитячої аудиторії, які публікувалися в тогочасних часописах, зокрема в журналі «Дзвінок». У цих віршах

(«Куряча пісня», «Сороки») автор проникливо простежує своєрідну грайливу образність і ширість, легкість і простоту художнього відображення з певними «елементами звуко-наслідування й алітераціями» [9, с. 27].

Р. Кирчів аргументовано констатує, що тогочасна літературна критика, на відміну від поезій Павла Кирчіва, більшу увагу звернула на його прозу [див.: 9, с. 27].

В одному з перших друкованих оповідань «Іван та пан (народна поговорка, написав Павло Маланич)» (опубліковане 1886 р. в газеті «Буковина») у сюжетно-змістовому дусі народних гуморесок про пригоди дотепного фірмана і його пана в дорозі, про «хлопську» та панську правду тощо, за розважальним, на перший погляд, сюжетом Р. Кирчів слушно простежує «виразно зазначені і соціальні акценти: пансько-селянський антагонізм, згадка про руйнівні для селянина надмірні податки» [9, с. 27–28].

Як справедливо зазначає Р. Кирчів [див.: 9, с. 31], і в сюжетах багатьох інших оповідань та нарисів П. Кирчіва, які побачили світ у буковинській і галицькій періодиці, виразно відлунюють актуальні для свого часу соціальні й суспільно-політичні мотиви («Мала похибка», «Голод», «Надія хлопська», «Чудаки», «Благополучно», «Божечку ласкавий, як страшно!», «Чудна Парашка», «Над йорданським прорубом», «Туркавки», «Найда», «Завернув з дороги»).

Справді реалістично й фахово П. Кирчів відображає в оповіданнях («Соловейко», «Святий вечір», «Великдень», «От як петрували») традиційний побут і звичаї, «в яких відлунюють етнографічні особливості його отчого краю і місцевостей, де він учителював» [9, с. 31].

Завершують книгу Павла Кирчіва «Образки з галицьких буднів» статті «До братів учителів», «В який спосіб міг би учитель(ка) виробити собі довір'я в громаді і позискати її прихильність для школи», «[Народні пісні]», «Микола Устиянович», а також — листи «До Івана Франка» та «До Омеляна Огоновського».

Як видно з упорядницької передмови «Один із Франкового призову», це далеко не все з літературної, критичної, публіцистичної та епістолярної спадщини Павла Кирчіва. Як влучно зазначає Р. Кирчів, «статті та розвідки П. Кирчіва на шкільні й педагогічні теми, його публіцистичні виступи про стан народної школи в Галичині і становище сільського учителя, а також белетристичні конотації цієї тематики — це достовірний і цінний матеріал до опрацювання історії українського шкільництва в Галичині» [9, с. 41].

В упорядницькій передмові Р. Кирчів подає основні штрихи і стосовно перекладацької діяльності Павла Кирчіва (переклади з польської, російської, угорської, французької, чеської, німецької літератури), зазначаючи при цьому, що «свого часу критика звернула увагу на переклади П. Кирчіва — навіть, можна сказати, більшу, ніж на його оригінальні писання» [9, с. 44].

З цієї ж передмови довідуємося і про фольклорно-етнографічну діяльність Павла Кирчіва, який, як виявляється, збирав народні пісні ще з юнацьких років (із серпня 1881 р.), спочатку в Корчині «від Мама», згодом — збирав фольклорно-етнографічні матеріали «в різних місцях своєї учительської праці» [9, с. 45].

І завершує ґрунтовну упорядницьку передмову «Один із Франкового призову» аналітична характеристика архіву П. Кирчіва, матеріали якого використовуються у виданні.

Певною мірою скромно, самокритично та водночас вимогливо стосовно зробленої власної насправді подвижницької і великої праці звучать слова Р. Кирчіва про те, що розглянуті факти про діяльність П. Кирчіва — «далеко не повний обсяг відомостей про нього», припущення, що чимало з писань Павла Кирчіва «ще залишилося невиявленими і невивченими» [9, с. 58].

Водночас зазначена праця справді переконує, що Павло Кирчів був «неординарною особистістю свого часу», одним з тих демократичних українських галицьких інтелігентів, які пішли «за покликом І. Франка», прихилилися

«до суспільно-політичних і культурних поглядів М. Драгоманова, М. Павлика» та були «у своїй громадській діяльності, літературній творчості виразником і континуатором цих ідей» [9, с. 58–59].

Як педагог, громадський діяч, письменник, критик, перекладач, етнограф Павло Кирчів «був однією з продуктивних позитивних постатей галицько-українського суспільно-культурного життя і поступу свого часу», досі ще мало знаною, недостатньо вивченою і представленою в науковій літературі. Тому в пропонованій книзі Роман Кирчів приділяє цій постаті відповідну увагу і вперше представляє сучасним читачам «вибране з літературного і публіцистичного доробку Павла Кирчіва». Ці праці справді «є документами свого часу, містять цінний пізнавальний матеріал про українську лю-

дину того часу, її буття, переживання і настрої, прагнення та змагання, щоб якось поправити те життя, змінити його на краще» [9, с. 59].

Для зручності при використанні книги Р. Ф. Кирчів подає покажчик.

Певна річ, упорядницька праця відомого українського вченого Романа Федоровича Кирчіва «Павло Кирчів. Образки з галицьких буднів» (Львів: «Тріада плюс», 2015, 396 с.) є справді надзвичайно цінним свідченням про галицькі будні кінця ХІХ — початку ХХ ст., слугує вагомим внеском у сучасну гуманітарну науку. Без сумніву, що ця, зрештою, просто гарна книга, стане цінною джерельною базою для науковців, гуманітаріїв, істориків, етнологів, фольклористів, краєзнавців, студентів, а також зацікавить ширшу читацьку аудиторію.

Джерела та література

1. Кирчів Р. Ф. Генезис сюжета комедії І. Франка «Рябина». *Наукові записки Львівського держ. педінституту : зб. наук. праць асп.* Львів, 1958. Т. 10. С. 45–59.
2. Кирчів Р. Ф. Драматургія хвилюючих тем. *На службі народу : зб. літ.-критич. ст.* Львів, 1960. С. 145–164.
3. Кирчів Р. Ф. Життєписне. *Роман Кирчів (до 80-річчя від дня народження): Біобібліографічний покажчик* / уклад. В. Яблонська. Львів, 2010. С. 30.
4. Кирчів Р. Ф. З історії видання першого твору Леся Мартовича. *Наукові записки Львівського педінституту.* Львів, 1956. Т. 7 : Серія філологічна. С. 85–90.
5. Кирчів Р. Ф. З літературно-сценічної історії комедій Івана Франка. *Іван Франко: Статті і матеріали.* Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1960. Т. 7. С. 246–262.
6. Кирчів Р. Ф. Комедії Івана Франка / АН УРСР. Ін-т сусп. наук. Київ : Вид-во АН УРСР, 1961. 100 с.
7. Кирчів Р. Ф. Комедии Ивана Франко : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Львов. ун-т им. И. Франко. Львов, 1961. 16 с.
8. Кирчів Р., Мельничук Л. Народні театри Львівщини. *Народні театри.* Львів, 1960. С. 3–6.
9. Кирчів Р. Один із Франкового призову. Кирчів П. *Образки з галицьких буднів.* Львів : Тріада плюс, 2015. С. 5–59.
10. Кирчів Р. Ф. Погляди Івана Франка на комедію. *Дослідження творчості Івана Франка.* Київ : Вид-во АН УРСР, 1959. Вип. 2. С. 52–78.
11. Кирчів Р. Ф. Українська тема в польській драматургії першої половини ХІХ ст. *О. О. Потєбня і деякі питання сучасної славістики: Тези доп. та повідомл. ІІІ Республ. славістичної конф., присвяч. 125-річчю з дня народження О. О. Потєбні.* Харків, 1960. С. 128–131.

References

1. Kyrchiv R. (1958) Henezys siuzhetu komediyi I. Franka «Riabyina» [Plot's Origin of Ivan Franko's Comedy *Rowanberry*]. *Scientific Proceedings of the Lviv State Pedagogical Institute: Post-graduates' Collected Scientific Papers.* Lviv, Vol. 10, pp. 45–59.

Рецензії

2. Kyrchiv R. (1960) Dramaturhiya khvyliuyuchykh tem [Dramatics of Stirring Themes]. *Na sluzhbi naridu: zb. Lit.-krytych. st.* [In the Service of People: Collected Literary Critical Articles]. Lviv, pp. 145–164.
3. Kyrchiv R. (2010) Zhyttiepysne [Towards the Biography]. *Roman Kyrchiv (do 80-richchia vid dnia naridzennia)* [Roman Kyrchiv (On the Occasion of His Birthday): A Bibliographic Index (comp. by V. Yablonska). Lviv, p. 30.
4. Kyrchiv R. (1956) Z istoriyi vydannia pershoho tvoriv Lesia Martovycha [From the History of Les Martovych's First Volume Publication]. *Scientific Proceedings of the Lviv State Pedagogical Institute*. Lviv, Vol. 7 (Philology Series), pp. 85–90.
5. Kyrchiv R. (1960) Z literaturno-stsenichnoyi istoriyi komediy Ivana Franka [From the Literary and Scenic History of Ivan Franko's Comedies]. *Ivan Franko: Articles and Materials*. Lviv: Lviv University Publishers, Vol. 7, pp. 246–262.
6. Kyrchiv R. (1961) Komediya Ivana Franka [Ivan Franko's Comedies] (UkrSSR's Academy of Sciences, Institute of Social Sciences). Kyiv: UkrSSR AS's Publishers, 100 pp.
7. Kyrchiv R. (1961) *Komedii Ivana Franko* [Ivan Franko's Comedies] (author's abstract of a thesis ... Ph.D. in Philology, Lviv, Ivan Franko Lviv University). Lviv, 16 pp.
8. Kyrchiv R., Melnychuk L. (1960) Narodni teatry Lvivshchyny [Folk Theatres of Lvivshchyna]. *Narodni teatry* [Folk Theatres]. Lviv, pp. 3–6.
9. Kyrchiv R. (2015) Odyn iz Frankovoho pryzovu [One out of Franko's Generation]. *Kyrchiv P. Obrazky z halytskych budniv* [Essays on Halychyna Everyday Life]. Lviv: Triada plus, pp. 5–59.
10. Kyrchiv R. (1959) Pohliady Ivana Franka na komediyu [Ivan Franko's Views on Comedy]. *Doslidzhennia tvorchosti Ivana Franka* [Studies on Ivan Franko's Creation]. Kyiv: UkrSSR AS's Publishers, Issue 2, pp. 52–78.
11. Kyrchiv R. (1960) Ukrayinska tema v polskiy dramaturhiyi pershoyi polovyny XIX st. [A Ukrainian Theme in Polish Dramaturgy in the Early-to-Mid-XIXth Century]. *O. O. Potebnia i deyaki pytannia suchasnoyi slavistyky* [O. Potebnia and Some Problems of Modern Slavonic Studies] (theses of lectures and presentations of the IIIrd Republican Slavonic Studies Conference devoted to the 125th Anniversary of O. Potebnia's Birthday). Kharkiv, pp. 128–131.